

Федунь М. Мемуарний літературний портрет у западноукраїнських воспоминаннях першої половини ХХ століття: особливості побудови.

У статті йде мова про особливості побудови мемуарно-літературного портрета на Західній Україні першої половини ХХ століття. На прикладі мемуарних портретів галицьких і буковинських авторів Вильдэ, Дучиминської, Кисилевської, Кудерної, Симовича і інших розглядаються особливості побудови цього підвиду воспоминань.

Ключевые слова: мемуари, воспоминання, мемуарний літературний портрет, автобіографізм.

УДК 821.161.2 – 6.09

«18»Н.Кобринська:140.8М.Павлик

А. І. Швець, к. філ. н. (Львів)

«Між нами антагонізм двох культур, а надто конкуренція...» (Наталія Кобринська та Михайло Павлик: діалектика особистого й творчого)

У статті на основі епістолярного матеріалу та спогадів сучасників проаналізовано головні аспекти життєтворчих взаємин Наталії Кобринської та Михайла Павлика: лінію інтимно-приватних стосунків, співучасть в галицькому жіночому русі, видавничу діяльність, партійно-радикальний зв'язок. Простежено характер й причини конфліктності в їхніх взаєминах (ідеологічні, світоглядні, літературно-естетичні, приватно-особистісні). **Ключові слова:** епістолярій, жіночий рух, конфлікт, творча співпраця, критичний дискурс, світогляд.

Alla Shvets «Between us are two cultural antagonisms, and especially competition...» (Natalia Kobrynska and Michael Pavlyk, personal and creative dialectic)

In the article the main aspects of the life-creating relationship between Kobrin Natalia and Michael Pavlyk, private line of intimate relations, participation in Galician women's movement, publishing, party-radical connection are analyzed on the basis of epistolary materials and memories of contemporaries. It traces the nature and causes of conflicts in their relationship. (Ideological, literary and aesthetic, private and personal).

Keywords: correspondence, the women's movement, conflict, creative collaboration, ideology.

Постановка наукової проблеми та її значення. Роль Михайла Павлика у творчій та особистій біографії Наталії Кобринської є особливо важливою, якщо зважати на його світоглядну впливовість на початкуючу письменницю, важливе сприяння в емансипаційних процесах, що їх вона ініціювала в Галичині, дієву причетність до її видавничої репрезентації. Цікавою віхою їхніх взаємин, яка, згодом, інспірувала чи не всі етапи життєтворчості, або навпаки, суттєво шкодила їм, була невдала з боку Павлика спроба інтимізувати свої стосунки з Кобринською в матримоніальному форматі.

Колізії цих емоційно контрастних, темпераментно бурхливих, часами злагоджених, а з часта й конрверсійних стосунків відбито в приватному епістолярії Кобринської, хронологічно охопленому 1887 – 1906 роками¹ – напролюд цікавому, далеко ще не зглибленому культурно-інтелектуальному та інтимно-особистісному дискурсі, який оприявнює, з одного боку, особливості літературного процесу та критичної думки останнього двадцятиліття ХІХ та початку ХХ століть, взаємини в письменницькому середовищі Галичини, а з іншого – показує характер непростих стосунків поміж адресантами, не завжди ословлених, але внутрішньо пережитих інтимних почувань, духовних розмислів, психологічних саморозкриттів, емоційних рефлексувань та сердечних порухів. Чимало Павликових суджень та оцінок про особу Кобринської як жінки, письменниці та першої галицької феміністки містяться в його епістолярії з іншими особами – сестрою Анною, Іваном Франком, Михайлом та Людмилою Драгомановими, Лесею Українкою, Соломією Крушельницькою, які засвідчують Павликів невгамовний приватно-чоловічий й літературно-критичний інтерес до Кобринської.

¹ Листи М. Павлика через втрату архіву письменниці, на жаль, не збереглися, тоді як в його архіві (ЦДІАУ у Львові. – Ф. 663. – Оп. 1. – Од. зб. 219) збереглося 116 листів до нього Н. Кобринської.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Безпосереднє їхнє знайомство припало на 7 серпня 1884 року під час віча українського студентства в Коломиї в рамках другої студентської мандрівки підкарпатськими селами, яке відбулося в залі колишньої етнографічної виставки. *«В тім самім часі пізнала також М. Павлика, котрого вельми ціnilам за його «Ребенукову Тетяну»* [Кобринська: 21], – констатувала Кобринська в автобіографії. Проте для нього самого ця зустріч «мала глибокий і тривкий вплив: зродила в душі демократичного Павлика любов, що довго й пристрасно жаріла для цієї гарної й так небуденної жінки – елегантної, освіченої, талановитої, з товариськими прикметами світової дами» [Книш 1957: 37].

Інтенсивнішими взаємини Павлика з Кобринською стали від часу підготування до друку збірника *«Перший вінок. Жіночий альманах, виданий коштом і заходом Наталії Кобринської і Олени Пчілки»* (Л., 1887), в якому, разом зі своїми сестрами, хотів взяти участь й сам Павлик зі статтею «Причинок до «етнографії» любови». Друкувати Павликову публікацію в альманасі, хоч би й навіть непідписану, Кобринська категорично не годилася, як відмовила в цьому раніше й М. Драгоманову, пояснивши послідовною настановою збірника на виключно жіночу автуру. Натомість умістила в «Першому вінку» матеріали Павликових сестер – Катерини Довбенчук (етнографічну розвідку «Дівка й княгиня, народні обичаї з Косівщини». С. 197 – 206) та Анни Павлик («Зарібницю». С. 361–364; за підписом – Анна П.), попередньо досить прискіпливо їх зредагувавши та відіславши ще й на додаткову редакцію Франка із засторогою не підписувати авторства.

На появу «Першого вінка» Павлик відреагував ґрунтовною рецензією під назвою «Перші ступні русько-українського жіноцтва» [Павлик 1890], в якій спеціально зупинився на доробкові Кобринської. Охарактеризувавши побіжно її художні твори – «добре оброблене», з «гарними образами» оповідання «Пані Шумінська» (Перший вінок. – С. 177 – 195) та «далеко слабше» – «Пан судія» (Там само. – С. 375 – 395), Павлик зауважив, що «сила Кобринської не в отсих оповіданнях, а в наукових річах за жіноцтво», які «ведуть перед у думках за жіночу справу, і дають толк усій книжці» [Павлик 1890: 49]. Найцікавішою з п'яти уміщених у збірникові статей Кобринської критик назвав «Руське жіноцтво в Галичині в наших часах» (С. 68–102), яка продемонструвала, що *«з усіх австрійсько-угорських русинок Кобринська, очевидно, найбільше знає за жіночу справу, та й доси для неї найбільше зробила»* [Павлик 1890: 49]. Втім дорікнув авторці за переобтяжену полонізмами, мову її наукових праць, заледве зрозумілу для непідготовленого читача, й недостатню увагу до форми в художніх творах [Павлик 1890: 49].

1888 року поміж Павликом та Кобринською несподівано назріла нова хвиля взаємин – інтимна. Виношуючи свій давній матримоніальний план, 8 грудня 1888 року Павлик поїхав до Болехова [Павлик 1912: 298], на цей раз уже «не для самих відвідин» чи ділових розмов [Книш 1957: 122], а з тим, щоб «попросити руки Кобринської, бажаючи з нею одружитися» (лист Павлика до Людмили Драгоманової від 12 грудня 1888 р.) [Павлик 1912: 229]. Шлюбну мотивацію своїх намірів він листовно виклав уже по поверненні з Болехова Людмилі Драгомановій, знаючи, що й вона листується з Кобринською. На його прохання дружина Михайла Петровича мала посприяти цьому любовному зближенню й допомогти Павликові «здобути Кобринську» (лист до Л. Драгоманової від 12 грудня 1888 р.) [Павлик 1912: 300], за потреби скориставшись для цього його ж авантюрним сценарієм: *«Можете щось видумати, от хоть би таке, що, мовляв, по поводу редакційних змін у Львові Ви згадали й те, як важко би мені вести хоть «Батьківщину» без щирого друга, без жінки то, мовляв, чому би мені не одружитися з нею, якби вона мала охоту? Після цього Ви й сказали би за мене, що знаєте. Мені ж до роботи, що стоїть передо мною, справді треба домашнього життя, а то я не раз кажуся в самоті»* [Павлик 1912: 300]. Кобринська витримала паузу, пояснивши, що «цього зовсім не сподівалася» й пообіцяла подумати. Тиждень по тому, 17 грудня 1888 р., роздумавшись, надіслала Павликові свою листовну відмову, явивши власний погляд на питання подружжя: *« <...> я на родинне життя цілком інакше дивлюся, як його загально*

беруть, і нема ніякої на світі сили, щоби мене наклонила до кроку, котрий не годив би ся з моїми на то житє поглядами» (лист від 17 грудня 1888 р.) [ЦДІАУ України у Львові: 12]. Кобринська більше очікувала від Павлика дієвого співробітництва, аніж малоуспішних й абсолютно нецікавих для молододі вдови фліртів. Хоча в дальших своїх листовних поясненнях умалила гордовитий тон й засвідчувала розуміння та повагу до сердечних виявів приятеля, намагаючись все ще устатувити їхні дочасні стосунки значно важливішою для неї творчою співпрацею: «Ви більше робите собі надії, ніж я Вам дати можу... Мені жаль, дуже жаль, що наша дружба так неfortunно кінчиться рахую єще на Ваше літературне, що так скажу «зване»...» (лист від 17 грудня 1888 р.) [ЦДІАУ України у Львові: 12]. Як альтернативу подружжю, вона запропонувала Павликові оптимальну модель літературної співпраці: «<...> доки будемо служити одним ідеалам, наші дороги не розійдуться. До того видиться мені ближше полученє злишине» (лист Кобринської до Павлика від 17 грудня 1888 р.) [ЦДІАУ у Львові. – Ф. 663. – Оп. 1. – Од. зб. 219: 12]. Зі своїми інтимними переживаннями, «сотворений для мирного сімейного життя», Павлик не крився й перед Михайлом Драгомановим, розпучливо переживаючи любовний провал та наче виправдовуючись перед досвідченим і щасливим сім'янином: «Мені найбільше ходило про те, щоб вона була у Львові та змогла тут краще розвинути свій талант, бо в Болехові вона по найбільшій часті мусить тратити час та енергію на «політиковання», «візитовання», й т. ін. чортовщину, від котрої теоретично так відтріпується. Я ще таки не трачу надії, що це поведеться, хоть, звісно, заміж за мене вона не вийде, їй може «заімпонувати» все таки «світовий мужчина», а я майже усім до них противенство» (лист до Драгоманова від 23 грудня 1888 р.) [Павлик 1911: 304 – 305].

Відколи Павликові інтимні проєкції на Кобринську зазнали фактичного фіаско, його зневажені чоловічі амбіції змінили прихильну тактику в імпліцитно опозиційну. Надалі особа Кобринської в житті Павлика почала позиціонуватись в новому конфронтаційному статусі: «я не то що не найшов собі в ній дружину, або хоть літ<ературного> товариша, а найшов ворога, котрого якнайменше бажав» (лист Павлика до Л. Драгоманової від 17 січня 1889 р.) [Павлик 1911: 319]. І хоча Павлик шляхетно заприсягся, що «не вмішає цієї справи» в його з Кобринською «публічні відносини» [Павлик 1911: 320], подальші їхні ділові стосунки засвідчували протилежне – відверта чоловіча помста та затаєна образа за нерозділене кохання й відхилену шлюбну пропозицію якнайяскравіше відбилася в прискіпливому Павликовому критиканстві громадських заходів, публіцистичних праць й видавничих проєктів Кобринської.

Цей прикрий для Павлика інтимний інцидент з Кобринською періодично відлунював в його психіці то спалахами лабільної емоційності, то дивакуватими виявами чоловічої упередженості, екстрапольованої на усіх галичанок, в «нелюдському» психоукладові яких, у порівнянні з наддніпрянками, Павлик вбачав причину своїх матримоніальних невдач: «Думав найти собі жінку на Україні, якби був тудя поїхав (галичанка ні одна за мене не піде, а зрештою вони якісь недолюдки против росіянок; от Франчиха [їдеться про дружину І. Франка. – А.Ш.] звичайнісінька російська панночка, а й то куди простіша й людяніша від найпоступовішої галичанки Кобринської» (лист до Драгоманова від 26 лютого 1889 р.) [Павлик 1911: 347].

Зрезигнувавши Павликову шлюбну пропозицію, Кобринська проте не бажала віддавати його в цілком чужі руки, боячись, щоб бува не обкрутила його якась українка, а тому запопадливо рекомендувала цю кандидатуру в подружжя «своім» і близькій приятельці Ользі Кобилянській, шляхетно дбаючи «о рятунок одних і других літературних спосібностей» [Л. – Ф. 14. № 769: 5]. 1111

Однією з найголовніших точок ідейного зближення Павлика та Кобринської стало **жіноче питання**. Саме в цій царині чи найбільше збігалися їхні суспільні й громадянські інтереси. На етапі зародження жіночого руху Кобринська вважала Павлика своїм ідейним

спільником, а його праці¹ про суспільне становище жінки, які сформували цікавий феміністичний дискурс у маскулінній інтерпретації, сприймала як серйозне ідеологічне та теоретичне підґрунтя до власних емансипаційних концепцій. Як стверджує Лілія Приймак, «серед редакторів тогочасних часописів тільки він на ті часи так гаряче опікувався «жіночою справою та долею»» [Приймак 2003: 44].

Публічною трибуною порівняно молодій галицькій феміністиці, яка спочатку ідеологічно асоціювалась з ідеями радикальної партії, мав стати журнал «Народ», заснований 1 січня 1890 р. Кобринська ініціювала відкриття в ньому спеціальної рубрики «Справи жіночі», яка б звіщала про найновіші події в царині жіночого руху в Галичині та за кордоном. Втім, чи то через особисту амбіцію мати власний друкований орган та «станути колись сталим кореспондентом» (лист до Павлика від 30 грудня 1889 р.) чи через уже на початку помітні незгодження з редакцією, Кобринська від друкованої участі в «Народі» відмовилася й надалі відверто йому опозиціонувала, критикуючи за подвійні партійні стандарти журналу. Зрештою рубрика «Справи жіночі» не набула аж такої читацької популярності, а Павлик свідомо елімінував з цього процесу Кобринську, інформаційно ігноруючи ті поодинокі суспільно-громадські потуги, що їх в інертному галицькому середовищі вона здійснювала. Як стверджувала Ірена Книш, «скупість і тенденційність вісток в “Народі” про почини Н. Кобринської для українського жіночого руху були зрозумілі кожному, хто знав відношення до неї Павлика. Його особисто-інтимна невдача не послаблювала амбіцій Павлика виявляти власний вплив на рух, який Кобринська інспірувала» [Книш 1957: 156].

Через те, мабуть, згодом у тандемі з Франком Павлик не підтримав ідеї Кобринської продовжувати альманаховий формат жіночого видання, лобіювавши натомість ідею періодичної газети, яку мала б редагувати Олеся Бажанська (в заміжжі Озаркевич, братова Кобринської) й схиливши до цього усіх потенційних дописувачок. Детальніше про колізії цього нереалізованого видання див.: [Швець 2010]. Такі позалаштункові дії Павлика дали підстави Денису Лукіяновичу кваліфікувати їх як затаєну помсту: *«за кулісами були Павликові порахунки з Кобринською попадянюкою і попадею, ще й дамою порахунки за «Перший вінок», куди вона не прийняла його статті, а статей його сестер не підписала повним ім'ям. Були порахунки за «панський фемінізм» і за націоналізм. Павлик підшукав редакторку для журналу, вдарився за грішми з Києва. Жаль, що Кобринська не була схильна до часопису, а вперто обстоювала альманах, дарма, що в Галичині був налаштований апарат, а на Придніпрянщині Олена Пчілка приєднала гурт співробітниць. Жаль, що справа мала куліси»* [Лукіянович 1936]. Зрештою відсутність видавничого досвіду молодій редакторці Бажанській, відповідного жіночого консенсусу та єдиного редакційного центру, до того ж без допомоги, за словами Павлика, «найспосібнішої до того з галичанок» Кобринської «Рівність» так і залишилась чийось нереалізованим амбіційним проектом.

Опинившись на маргінесі літературно-видавничого життя Галичини та неухильно мріючи про власне видавництво, Кобринська самотужки започаткувала свою видавничу серію «Жіноча бібліотека», обравши, за словами Павлика, «середню дорогу» між альманахом та періодичною газетою (Народ. 1894. № 3. 1. лютого). Три її книги під назвою «Наша доля. Збірник праць різних авторів» (1893 р. – у Стрию та дві 1895 р. і 1896 р. – у Львові) стали безпрецедентним явищем літературної феміністики. Втім амбітний видавничий проект Кобринської замість сподіваного суспільного резонансу наразився на вістря якщо не

---

¹ Деякі з них: «З життя і праці нашого жіноцтва» (Батьківщина. – 1889. – № 1), «Дещо про рух русинок» (Народ. – 1894. – № 13–14. – С. 218–219), «В справі робітних людей і женщин у Галичині» (Народ. – 1890. – № 23. С. 372), «Товариство руських жінок на Буковині» (Народ. – 1894. – № 19. – С. 296–298), «Ще із-за товариства руських жінок на Буковині» (Народ. – 1894. – № 21. – С. 331–333), «Про емансипацію жінки», «Подружжя й сім'я в світлі новіших наукових дослідів» (Народ. – 1892. – № 2. – С. 33–35), «В справі просвіти русинок» (1890. – 1 лип.). Павлик також переклав працю А. Додея «Про жінчину, її суспільне становище й обдарування» (ЦДІА у Львові. – Ф. 663. – Оп. 1. – Спр.91).

зумисного ігнорування, то подальших різко критичних опіній у галицькій періодиці. Паралельно існував й приватний епістолярний дискурс у маскулінному середовищі, де велася лінія непублічних обговорень нового проекту опальної галицької феміністки. Наприклад, щодо своєї участі в «Нашій долі» Драгоманов радився з Павликом, а той зумисне чинив цьому проєктові відверту антирекламу, листовно підбурюючи товаришів та ідейних соратників його ігнорувати: *«Щодо Кобринської, то ми всі на неї обурені, і ніхто не дасть до її видання й стрічки (обіцяв був Герасимович – за Франка не ручу)»* [Павлик 1911: 228], переконував Драгоманова в листі від 1 червня 1893 р. Солідаризуючись з одностайністю радикалів, не став дописувачем «Нашої долі» й Франко.

Звісно нагоди публічно покпинити з Кобринської тоді Павлик не упустив, услід за Франком «оцінивши» першу книжку «Нашої долі» у в'їдливій рецензії на сторінках «Народу» (1894. – 1. II. – № 3. – С. 46–49), яка, фактично, була не так літературним чи загально культурологічним аналізом видання, як черговим приводом для зумисного критиканства самої Кобринської. Вона ж відповіла критикам спростувальною статтею «Слівце про перший випуск «Жіночої долі» [Кобринська 1895], згадавши й Павлика, який «більше серйозно, але і більше злобно віднісся до «Жіночої долі» [Кобринська 1895: 100].

Пригасити конфліктний запал Павлика до Кобринської щоразу листовно намагався Драгоманов, іронічно звівши причину їхніх з Кобринською суперечок до приватно-особистісної генези: *«Я думаю взагалі, що нема що споритись з нею. Все те пусте <...>. Як Ви не чуєте носом, що основа полеміки Кобр[инської] з Вами і Вас з Кобр[инською] просто те, що Ви колись не полагодили з нею особистих справ, так як Наїна і Финн в «Руслані і Людмилі» і що Ви обоє просто проситесь в пародію, в оперетку? І що за спіхи непременно в І ч[ислі] споритись з Вашою Наїною?!»* (лист до Павлика від 3/15 січня 1894 р.) [Павлик 1911: 1415]. Натомість Павлик пояснив характер котроверсійності своїх взаємин з Кобринською іншими мотивами, спростувавши версію Михайла Петровича про інтимне підґрунтя цієї ворожнечі: *«Мені взагалі противні такі відносини до особи, бо то було би дуже негарно. Навіть, якби я справді не міг без неї жити, і вона мені відмовила би, то й тоді я швидше виносив би її, ніж сокрушав і за що? Це ж був би егоїзм над егоїзмами! Але ж воно мені зараз стало ясно, що ми по всьому не пара і я не раз дякував Богові і чортові, що так не сталося за себе і за неї, навіть тоді, як мені через те прийшлося захорувати. Я певний, що й з її боку нема такого мотиву, бо що ж її я? Між нами антагонізм двох культур, попівсько-шляхетської і мужицько-поступової, а надто конкуренція коло справи, котрою, по думці Кобр[инської], слід займатись тільки їй. А мені хочеться тільки мати право і собі казати тут свою думку»* (лист до Драгоманова від 19 січня 1894 р.) [Павлик 1911: 22].

Окремою сторінкою взаємин Павлика з Кобринською стала їхня *політична діяльність* у заснованій 1890 році Русько-українській радикальній партії. Партійно-ідеологічні орієнтири Кобринської були не так її світоглядним самоствердженням чи потребою кінцевої партійної самоідентифікації, як неминучим вислідом її громадської діяльності в царині жіночого руху, коли такі емансипаційні устремління мусіли б опертися на певній ідеологічній, зокрема, політичній основі. Найбільш адекватною до устоїв Кобринської була на той час програма новозаснованої радикальної партії. Спочатку Кобринська була «теоретичним симпатиком радикалів» (Д. Лукіянович), декларуючи інтенцію «узгіднити жіночий рух з цілим радикальним рухом» (див. про це: [Стахів 1934: 73]). Але якраз на ґрунті жіночого питання, його політичної концептуалізації, між Кобринською та радикалами виникло світоглядно-ідеологічне неузгіднення, що зриміше загострилося згодом в головних котроверсійних дискурсах, як-то «альманах чи газета?» та «вільна любов», чільними антагоністичними фігурантами яких були Кобринська та Павлик. *«Бажуючи загорнути український жіночий рух під виключний вплив радикалів Павлик мобілізував усіх проти Кобринської»* [Книш 1956: 141], так мотивувала ці міжособиці І. Книш.

У силовому полі перманентних котроверз Павлика з Кобринською, підсилених ще й конфронтаціями на політико-ідеологічному ґрунті, постала ще одна дискусія, в епістолярно-

емоційний діапазон якої потрапили, окрім Павлика, ще й Франко, Драгоманов, Огоновський, Василь Лукич. 1893 року Павлик вкотре намагався здійснити чергову публічну атаку на Кобринську на цей раз у зв'язку з її відвертою критикою програми радикальної партії в аспекті апологетизації радикалами **«вільної любові»**. Павликове обурення викликало висловлювання Кобринської в листі до М. Драгоманова від 20 травня 1893 р., що його навів О. Огоновський, публікуючи життєпис письменниці в своїй «Історії літератури руської» [Огоновський 1893]. У ньому Кобринська закинула радикалам трактування «вільної любові» «яко майже одинокої цілі емансипації жіночої»: «тож коли моя емансипація підносить жінки науки і праці, їх передусім упавші індивідуа» [Огоновський 1893: 77]. Детальніше див.: [Швець 2014]. Позалаштунковий зміст цієї гендерно-ідеологічної суперечки висвітлює нестримне бажання Павлика вивести її на публічний рівень бодай під приводом обстоювання честі однопартійців, підбурюючи до цього й інших. Так з метою гідної полемічної відповіді «найпоступовішій галичанці» Павлик звертався до Франка (у листі від 4 березня 1893 р.), виклавши свій план «спільно запротестувати в «Зорі» і «Народі» [Л. Ф. 3. № 1612: 645]. Навіть надіслав Франкові власноруч підготовану й заплановану до друку статтю «Радикали і д[обродійка] Наталія Кобринська» (рукопис якої зберігається: [Л. Ф. 101. № 393, 394]; також її надруковано у виданні: Возняк М. Кобринська, «вільна любов» і радикали (участь Франка в спростуванні Павлика) [Возняк М. 1970]). Але бажаного для Павлика публічного резонансу ця справа не набула, бо вчасно зрезигнував цю ідею Франко, не бажаючи зчиняти газетний скандал та порадивши приятелю (у листі від 1 квітня 1893 р.) відступити від попереднього плану, хоч і наразився за це на його дорікання: «І так Кобринська зо своїми брехнями торжествує між іншим і через те, що Франкові байдуха честь товаришів» (лист до Драгоманова від 22/10 квітня 1893 р.) [Павлик 1911: 199 – 200].

Втім зрештешуватися перед Кобринською за спотворення радикалівської концепції «вільної любові» Павлик таки зміг пізніше, повернувшись до цього питання в своєму «Передньому слові» до самотужки упорядкованого видання «Переписка М. Драгоманова з Наталією Кобринською (1893 1895)» (Л., 1905), в якому звинуватив Кобринську мало що не в усіх поразках радикалів й головно образі самого Драгоманова: «Д. Кобринська, пустивши про радикалів таку невірну поговорку, яка вийшла первісно від ворогів поступу, особливо жіночого, розуміється, пошкодила дуже справі українського радикалізму, та й справі нашого жіноцтва, котра зв'язана у нас нерозривно з радикалізмом. А що вразила вона сим і Драгоманова особисто, яко найвизначнішого радикала, про се не треба й казати...» [Павлик 1905: 910].

Та якщо в політичному й суспільно-громадському чині Кобринська й Павлик рідко коли узгіднювали свої позиції, то в *творчій їхній співпраці* спостерігався порівняно стабільний консенсус, що іноді переходив в цікаві літературознавчі дискусії. Михайло Павлик причетний до видання окремих творів Кобринської. Так 1894 року він підготував до друку, зробивши відповідну коректорську роботу, її оповідання «Відьма» (пізніша назва «Судильниці») з посвятою Михайлові Драгоманову в честь його 30-літньої праці. Спочатку Павлик надрукував цей твір в «Народі» (1894. № 22. С. 341 – 347) і того ж року видав окремою книжечкою (Л., 1894). Пізніше Кобринська зізналась Павликові, *що «зо всіх річей, котрі друковались, я лиш довольна одною «Відьмою», котру Ви кореговали»* (лист від 9 січня 1898 р.) [ЦДІАУ у Львові. – Ф. 663. – Оп. 1. – Од. зб. 219: 86].

Кобринська вважала Павлика найкращим коректором своїх творів, високо цінувала його редакторський хист передусім за розуміння її письменницької мовної манери, тобто «коломицького виговору», яким, як виходець з Коломищини, він добре володів: *«бо на нічий поправки моєї мови, крім Вас, не згодилабим ся. Вони всі не знають нашого коломицького виговору і поправляють те, що не треба. <...> я пишу по-коломицьки, то лиш вироблений у тім нарічу чоловік, так як Ви, може мене зрозуміти»* [ЦДІАУ у Львові. – Ф. 663. – Оп. 1. – Од. зб. 219: 106 – 107] (лист від 11 квітня 1899 р.). Напочатку 1898 року Кобринська надіслала на редакцію Павликові свою «новельку» «Рожа», врадувана згодом його гарним відгуком про твір: «Тішуся, що Вам подобається моя «Рожа» лиш напишіть, що

маю з нею робити, бо Бігме! не знаю» (лист до Павлика від 11 квітня 1899 р.; [ЦДІАУ у Львові. – Ф. 663. – Оп. 1. – Од. зб. 219: 111]. Завдяки Франкові твір вдалося «прилаштувати» в «Літературно-науковому віснику» (1899. Т. 7. Кн. 7. – С. 617).

Впродовж 1899 року на прохання Кобринської Павлик здійснював усю коректорську роботу збірки «Дух часу і інші оповідання», яка побачила світло денне у Львові у видавничій серії «Русько-української видавничої спілки».

За згодою Кобринської Павлик також упорядкував і видав її листування з Михайлом Драгомановим (Переписка М. Драгоманова з Наталією Кобринською (1898 – 1895). Зладив і видав М. Павлик. – Л., 1905). Проте Кобринська була невдоволена цим виданням через Павликів провокативний вступ від упорядника, фактичного медіатора між суб'єктами цього епістолярного процесу, «доконечні пояснення і доповнення» якого, значно виходячи за рамці епістолярного змісту, часом хибували необ'єктивністю. Формат цієї передмови дав нарешті Павликові можливість «виговоритись» й на свій лад пояснити та опублічити усі дочасні «точки кипіння» у його власних непорозуміннях з Кобринською (в питаннях «вільної любові», ставлення Драгоманова до жіночої справи, характеристики діяльності самої Кобринської).

Мабуть, через такі видавничі контрверзи з епістоляриєм Драгоманова Павликові не вдалося вмовити Кобринську пристати на ще один проект – оприлюднення її листування з Євгенією Ярошинською.

1902 року, готуючи до друку збірку своїх фолькмодерних творів під назвою «Казки», письменниця задумала спорядити її передмовою, що мала стати своєрідною «інструкцією» до сприйняття нової образності цих казкотворів. Кобринська запропонувала написати таке вступне слово Павликові, на що той не погодився, розкритикувавши недосконалу техніку казок та не сприйнявши їхніх стильових новацій. *«Робите кривду не лиш мені, але і собі, – через тую предмову моглибисти стати осередком нового літературного у нас напряду. Зробилисте мені великий завід»* (лист від 10 вересня 1902 р.), – з образою сприйняла цю відмову авторка [ЦДІАУ у Львові. – Ф. 663. – Оп. 1. – Од. зб. 219: 143 – 144]. А далі звинуватила Павлика в літературно-естетичному ретроградстві: *«Ви не вчиталися в теперішню літературу і тому, здається, Ви те давнє»* [ЦДІАУ у Львові. – Ф. 663. – Оп. 1. – Од. зб. 219: 147]. Серед нової лектури Кобринська радила йому «вчитатися» у «Зачароване коло» Луціана Риделя, «Весілля» Станіслава Виспянського, «Затоплений дзвін» Гауптмана, «Сім Легенд» Готфріда Келлера (лист від 14 вересня 1902 р.). Врешті 1904 року в Чернівцях збірку «Казок» Кобринської видав Д. Лукіянович, спорядивши й своїм «Передні словом видавця».

Взаємини Кобринської з Павликом характеризує дуже стрімка циклічність, хвилеподібний тип як самої творчої співпраці, так і приватних стосунків, які були то продуктивними, ідейно цікавими, злагодженими, то навпаки, емоційно-напруженими, діткливими, гостродискусійними. Такий нестабільний характер взаємної приязні поміж ними не раз змушував Кобринську до усіляких форм психологічного лавірування у її стосунках з Павликом. Не завжди дошкульним у своїх висловлюваннях був і Павлик, виявляючи спочатку найвідвертіші чоловічі симпатії до болехівської вдови, називав її «своєю гордостею», а коли представляв Кобринську видатній співачці Соломії Крушельницькій, то охарактеризував її як «найпередовішу і найбільш заслужену для жіночої справи», «найрозумнішу галичанку-русинку» [Л. Ф. 101. – № 14].

Проте, якщо зглиблювати характер контрверсійних стосунків поміж Павликом та Кобринською з погляду психобіографічної мотивації, то можна спостерегти окремі лінії фатальної спорідненості в долі та душевному укладі обидвох приятелів імпульсивна вдача й особисті амбіції наражали їх на конфлікт з галицьким оточенням і одного з одним, а суспільна індиферентність й внутрішня самотність спричиняли важкі особисті драми від неспроможності повноцінно зреалізувати свій творчий потенціал.

Література:

Відділ рукописів та текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка (ІЛ). У тексті зазначаємо фонд, номер одиниці зберігання та аркуш.

1. *Возняк 1970: Возняк М.* Кобринська, «вільна любов» і радикали (участь Франка в спростуванні Павлика) / М. Возняк // Українське літературознавство. – 1970. – Вип. 10. – С. 113–119.

2. *Книш 1956: Книш І.* Іван Франко та рівноправність жінки: у 100-річчя з дня народин / Ірена Книш. – Вінніпег, 1956.
3. *Книш 1957: Книш І.* Смолоскип у темряві. Наталія Кобринська й український жіночий рух / Ірена Книш. – Вінніпег, 1957.
4. *Кобринська Н.* [Автобіографія] // Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника. – Ф. 1 (НТШ). – Спр. № 475/III. – Од. зб. 28.
5. *Кобринська 1895: Кобринська Н.* Слівце про перший випуск «Жіночої долі» / Наталія Кобринська // *Наша доля.* – Кн. 2. – Л., 1895. – С. 97–106.
6. *Лукіянович 1936: Лукіянович Д.* Іван Франко і жіноче питання / Денис Лукіянович // *Жінка.* – 1936. – Ч. – 12. – С. 2–3.
7. *Огоновський 1893: Огоновський О.* Історія літератури руської. Період новий. Б. Проза. Наталія Кобринська / Ом. Огоновський // *Зоря.* – 1893. – № 4. – С. 75–78; № 7. – С. 137–139; № 8. – С. 155–158; № 9. – С. 174–178.
8. *Павлик 1905: Павлик М.* Передне слово / М. Павлик // *Переписка М. Драгоманова з Наталією Кобринською (1893–1895).* – Л., 1905. – С. 3–13.
9. *Павлик 1905: Павлик М.* Переписка М. Драгоманова з Наталією Кобринською (1893–1895). – Л., 1905.
10. *Павлик 1912: Павлик М.* Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом (1876–1895) / Михайло Павлик. – Т. 5 (1886–1889). – Чернівці, 1912.
11. *Павлик 1911: Павлик М.* Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом (1876–1895) / Михайло Павлик. – Т. 7 (1892–1893). – Чернівці, 1911.
12. *Павлик 1911: Павлик М.* Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом (1876–1895) / Михайло Павлик. – Т. 8 (1894–1895). – Чернівці, 1911.
13. *Павлик 1890: Павлик М.* Перші ступні русько-українського жіноцтва / М. Павлик // *Народ.* – 1890. – № 4. – 15 лист. – С. 42–50.
14. *Приймак 2003: Приймак Л.* Михайло Павлик – літературний критик і перекладач / Л. Б. Приймак. – Івано-Франківськ, 2003.
15. *Стахів 1934: Стахів М.* Проти хвиль: Історичний розвиток українського соціалістичного руху на західноукраїнських землях. – Л., 1934.
16. ЦДІАУ у Львові. – Ф. 663. – Оп. 1. – Од. зб. 219. У тексті зазначаємо аркуш.
17. *Швець 2010: Швець А.* До історії одного видавничого проекту (Іван Франко та Олександра Озаркевич) / Алла Швець // *Українське літературознавство.* – Л.: 2010. – Вип. 72. – С. 119–128.
18. *Швець 2014: Швець А.* Іван Франко – Наталія Кобринська – Михайло Павлик: консенсуси та контрверзи / Алла Швець // *Українське літературознавство.* – Л., 2014. – Вип. 78. – С. 152–161.

Алла Швець «Между нами антагонизм двух культур, особенно конкуренция...» (Наталья Кобринская и Михаил Павлик: диалектика личного и творческого)

В статье на основе эпистолярного материала и воспоминаний современников проанализированы основные аспекты жизнетворческих отношений Натальи Кобринской и Михаила Павлика: линию интимно-частных отношений, соучастие в галицком женском движении, издательскую деятельность, партийно-радикальную связь. Прослежены характер и причины конфликтности в их взаимоотношениях (идеологические, мировоззренческие, литературно-эстетические, лично-личностные).

Ключевые слова: *эпистолярный, женское движение, конфликт, творческое сотрудничество, критический дискурс, мировоззрение*